

Стаття опублікована:

Міхно О. П. Організація дослідницької діяльності учнів під час вивчення життєвого і творчого шляху В. Підмогильного. *Українська мова й література в школі*. 2008. №2. С. 26–31.

Олександр МІХНО,

м. Київ

Стаття містить конспект уроку вивчення біографії В. Підмогильного на основі дослідницької діяльності учнів: самостійній підготовці у творчих групах, виголошенні та обговоренні доповідей дослідницького характеру.

Ключові слова: українська література, методика, дослідницька діяльність, конспект уроку

The organization of research activity of students in the study of life and career Valerian Pidmohylny

The article contains a synopsis of a lesson in the study of the biography of V. Pidmogylny on the basis of research activities of students: self-training in creative groups, presentation and discussion of research papers.

Key words: Ukrainian literature, methodology, research activity, lesson summary

Нині більшість словесників активно впроваджує в шкільну практику новітні освітні технології або їх елементи. Однак питання реалізації методів навчання, що забезпечують активне пізнання учнями нового, розвиток їхньої аналітико-синтезуючої та дослідницької діяльності, пізнавальної самостійності потребують, на наш погляд, більшої уваги і ґрунтовних науково-методичних розробок.

Одним із засобів активізації процесу пізнання під час вивчення української літератури є організація дослідницької діяльності старшокласників. Особливу роль дослідницької роботи учнів у розвитку самостійності мислення відзначали відомі українські педагоги Я. Чепіга й О. Музиченко. В 20-ті роки ХХ ст. широко розроблявся дослідницький підхід до навчання як шлях розвитку творчих здібностей особистості учнів, а самому підходу давали різні назви: метод лабораторних уроків (К. Ягодовський), природничо-науковий метод (О. Пінкевич) та ін. Усі ці назви Б. Райков запропонував замінити терміном «дослідницький метод».

Дослідницький метод характерний тим, що «учні сприймають нові факти та явища не зі слів учителя, а шляхом самостійного пошуку і відкриття їх» (В. Наталі). В основу навчання беруться не знання, подані дітям у готовому вигляді, а організований їх пошук в оточуючому світі (Б. Всесвятський) [5].

Однак недостатня розробка технології дослідницького методу, його організації дискредитували цей спосіб навчання на практиці.

У 50-70 рр. ХХ ст. з метою формування досвіду творчої діяльності вчені (В. Заботін, І. Лернер, М. Махмутов, М. Скаткін) багато уваги приділяли навчально-творчим завданням, які детермінують здійснення учнями дослідницької діяльності. І. Лернер першим розробив типологію таких завдань

на матеріалі історії.

Проблема вивчення літератури шляхом організації дослідницької діяльності учнів старших класів на уроці літератури системно не розглядалася в методичній науці. Урок літератури, на якому застосовується дослідницький метод, як і будь-який інший урок, вимагає чіткого проектування (планування, коректування та реалізації), що потребує ґрунтовного дослідження.

У системі літературної освіти важливо вибудувати чітку структуру взаємовідносин учителя з учнями. За таких умов словесник виступає організатором дослідницької діяльності старшокласників, тобто планує хід роботи з ними під час вивчення конкретної теми, а учні з допомогою дослідницької діяльності реалізують свій творчий потенціал, знання, прагнення.

Пропонуємо застосувати такий підхід для вивчення життєвого і творчого шляху письменника, зокрема В. Підмогильного, зробивши акцент на самостійній підготовці у творчих групах, виголошенні та обговоренні (у формі взаєморецензування) доповідей дослідницького характеру, що, на нашу думку, певною мірою допоможе розв'язати важливу проблему методики викладання літератури в старших класах – формування в учнів уміння спілкуватися на уроці. Спілкування потребує відповідного рівня розвитку мовлення, а практика шкільного викладання літератури переконує, що для старшокласників характерна нерішучість, невпевненість у своїх думках, тому вони частіше залишаються на уроці тільки спостерігачами і слухачами. Все це є наслідком несформованого вміння спілкуватися.

Учень, готуючи під керівництвом учителя доповідь, намагається ознайомити однокласників з невідомим їм літературним матеріалом, дати власну оцінку деяким літературним фактам, яка може не збігатися із загальноприйнятою. Іншими словами, учень своєю доповіддю має не лише захопити слухачів, а й спонукати до інтерактивної діяльності. Але підготувати таку доповідь можна лише за умови достатньої самостійної підготовки учня і, звісно, з певною допомогою учителя.

Так, дослідницька робота над життєписом В. Підмогильного розпочинається із усвідомлення учнями теми «Валер'ян Підмогильний як предтеча екзистенціалізму» – так може бути визначена провідна ідея уроку. Завдання вчителя – так організувати роботу старшокласників, щоб вони, вивчаючи певний період життя письменника, зосереджували увагу на тих факторах, які мали вирішальний вплив на формування світогляду, естетичного ідеалу митця, вироблення творчого індивідуального стилю.

На уроці вивчення біографії письменника слід пам'ятати, що життя митця – це передовсім життя його творів. Тож учитель заздалегідь дає окремим учням дослідницьке завдання: ознайомитися з оповіданнями В. Підмогильного і визначити ті проблеми, підняті автором, які входять у комплекс екзистенційних. Напередодні уроку деякі учні отримують дослідницьке завдання бібліографічного характеру, мета якого — скласти список літератури з теми, який потім учні використають для підготовки своїх доповідей:

1. Бурлаков С. Валер'ян Підмогильний // Літературне Придніпров'я. – 2001. – № 2 (5).

2. Валер'ян Підмогильний // Нові імена в програмі української літератури / Упор. В.Я. Неділько. – К.: Освіта, 1993. – С. 170-180.
3. Єфремов С. Історія українського письменства. – К. : Ретіпа, 1995. – С. 661-666.
4. З когорти нескорених // Літературне Придніпров'я. – 2001. – № 2 (5).
5. Коцюк В. Дар правди // Підмогильний В. Історія пані Ївги. – К.: Веселка, 1991. – С. 3-10.
6. Листи з Соловків // Вітчизна. – 1988. – № 12.
7. Мельник В. Валер'ян Підмогильний. – К, 1991.
8. Мовчан Р. Валер'ян Підмогильний // Письменники Рад. України. — К., 1989.
9. Мороз-Стрілець Т. Голос пам'яті: Спогади. — К., 1989.
10. Старченко В. Повернення до Січеслава // Літературне Придніпров'я. – 2000. – Грудень.
11. Шевчук В. У світі прози Валер'яна Підмогильного // Підмогильний В. Місто. – К., 1989.
12. Шкляр А. На зламі доріг (пам'яті В. Підмогильного) // Літературне Придніпров'я. – 2001. – № 2 (5).

З метою розвитку дослідницьких здібностей учні, вивчаючи критичну літературу, не обмежуються простим засвоєнням прочитаного, а активно простежують науковий шлях пізнання, відображений у книзі чи статті, для чого перечитують і осмислюють деякі джерела, на які посилається автор. Опрацювавши матеріал літературно-критичних статей про В. Підмогильного, учні складають загальний план біографії письменника. Старшокласники доходять висновку, що основні факти і події з життя В. Підмогильного слід викласти у причинно-часовій послідовності. Біографія письменника, складена учнями в такий спосіб, може мати такий вигляд:

- I. Вступ. Повернення Валер'яна Підмогильного до читача.
- II. Основна частина.
 1. Родина, оточення письменника.
 2. Роки навчання у Катеринославі. Дебют творчості.
 3. Київський період життя.
 4. Арешт письменника під час перебування в Харкові.
 5. Листи з Соловків.
 6. Розправа з письменником.
- III. Висновок. «Валер'ян Підмогильний – предтеча екзистенціалізму» (Любов Романчук).

Кількість питань плану допомагає визначити, скільки потрібно учнів для виступів. Крім основних доповідачів, з кожного питання призначаються два співдоповідачі та один рецензент, які і складають творчу дослідницьку групу. Таким чином, усі учні залучаються до роботи.

Подальша робота висуває перед кожною групою в цілому і окремим учнем зокрема індивідуальні завдання, а вчитель здійснює керівництво за допомогою консультацій, які призначаються в позаурочний час.

Кожна група учнів продумує обрану тему, вибирає доповідача. Співдоповідачі, не повторюючись і не відхиляючись від теми, мають у своїх виступах висвітлити нові факти, які підтверджували б основну думку, висловлену в доповіді. Рецензент дає оцінку доповіді і виступам, з якою учні погоджуються, а можуть і не погодитись, аж до виникнення дискусії, що теж корисно.

Епіграфом до уроку вивчення життєпису В. Підмогильного можна взяти слова із невеликого автобіографічного допису, що зберігається в архівах письменника, в якому привертає увагу оцінка свого життя самим В. Підмогильним: «Очевидно, є люди, що своє життя можуть згадувати, як суцільну смугу радості. Є люди, життя яких насичене і радостями, і печалями. Можливо, ці люди найщасливіші, бо справжнє щастя може відчувати той, хто зазнав горя. Я оглядаюсь на пережите. Де мої радощі? Життя перейдене, мов шлях заболочений. Шлях, що ним не йдуть, а бредуть, повільно пересуваючи ноги, не в силі скинути важкий налип багна. Стомленим у першому кроці, знеможеним у подальших, я шукаю світлої плями на пройденому шляху і не знаходжу...» [3; 305]. Ці рядки певною мірою проливають світло на безрадісний життєвий шлях письменника, на драматичну долю його літературного доробку. Відомо, що ім'я і творчість Валер'яна Підмогильного були фактично викреслені з українського літературного процесу. До недавнього часу над ним тяжіла далека від істини вульгарно-соціологічна оцінка, і дослідникам його творчості – В. Мельнику, Р. Мовчан, В. Шевчуку – довелось докласти чимало зусиль, аби повернути читачеві добре ім'я вилученого із літературного процесу письменника і його твори.

Вступне слово про Валер'яна Підмогильного вчитель розпочинає з портрета письменника й зачитує уривки із спогадів його близьких і знайомих. За свідченням сучасників, В. Підмогильний був «стрункий, високого зросту, у рухах стриманий. Враження справляв дуже серйозної, неговіркої людини. Але коли теми розмов були близькі його серцю, раптом у його очах з'являлися лукаві іскринки і він радо підтримував бесіду, виявляючи енциклопедичні знання...» [4].

Ю. Смолич пригадує Валер'яна як людину «відвертої, розкрийдушувачі», «найбільш інтелектуально заглибленим, душевно тонким, або, попростому кажучи, найбільш інтелігентним» [8]. Такі спогади і створюють підґрунтя для дослідження особистості В. Підмогильного, становлення його як письменника неординарної вдачі і таланту.

Наступний етап уроку – виступи учнів. Після кожної основної доповіді слово одержують співдоповідачі та рецензент.

Завдання групи, яка вивчає, наприклад, роки навчання письменника в Катеринославі та початок творчості митця, полягає в тому, щоб «не тільки представити письменника як неповторну особистість зі своєю унікальною долею, а й показати цю неповторність у його творчому почерку, в індивідуальному стилі» [9], на що, безперечно, вплинуло його оточення. Найголовніші факти складуть зміст основної доповіді. Один із співдоповідачів може розповісти про знайомство молодого письменника з Д. Яворницьким. Інший

розповідь про літературний дебют В. Підмогильного, що відбувся саме в Катеринославі чи, як тоді його називали, Січеславі. Рецензент дасть оцінку всьому виступу.

Так, після закінчення церковнопарафіяльної школи В. Підмогильний навчався в 1-му Катеринославському реальному училищі. З ранніх літ багато читав, вивчив французьку та німецьку мови, пробував писати вірші, оповідання, які друкувалися у шкільному журналі під псевдонімом Лорд Лістер (вплив популярних тоді творів про Ната Пінкертон). Жителька села Чаплі (нині околиця Дніпропетровська) Г. Ярушевська згадує: «Валер'ян був надзвичайно здібним хлопцем. Було, уважно прослухає урок і вже дома не повторює. А натомість набере у вчителів і знайомих стоси книг і просиджує над ними цілу ніч. Він дружив з моїм братом Степаном. Був тихий, сором'язливий. Любив ходити на сінокіс, на рибалку до Дніпра» [1].

Валер'ян Підмогильний продовжує своє навчання в Катеринославському університеті, спочатку на математичному, а потім на правничому факультеті. Його викладачами, серед інших, були професор Петро Єфремов, брат відомого літературознавця Сергія Єфремова, та історик, культуролог, дослідник запорозького козацтва Дмитро Іванович Яворницький. Але невдовзі через матеріальну скруту юнакові довелося залишити навчання. Працював у різних установах Катеринославщини, учителював у Павлограді.

1920 рік означає для В. Підмогильного офіційне входження в літературу – саме тоді в Катеринославі (на той час ще Січеславі) було надруковано першу книжку з дещо амбіційною назвою «Твори. Том 1». До неї увійшли оповідання «Старець», «Ваня», «Важке питання», «Пророк», «Гайдамака», «Добрий бог», «На селі», «На іменинах», «Дід Яким». Наступного року в Січеславському альманасі «Вир революції» П. Єфремов під псевдонімом В. Юноша вмістив детальний нарис «Поет чарів ночі» про ранню творчість свого недавнього студента, в якій пророко побачив «надію на значну літературну силу» на тлі «літературного намулу на різних мовах і блідих виплодів натхнення нашого запізненого історичного романтизму» [11].

Характеризуючи час і обставини написання В. Підмогильним своїх перших творів, слід звернути увагу не тільки на французьку реалістичну прозу (насамперед роман) XIX століття, яка була предметом перекладацьких зацікавлень письменника і разом із модерною українською прозою (М.Коцюбинський, В. Винниченко) вплинула на формування його стилю, але й на події сучасного йому інтелектуального життя. У тій же таки французькій літературі вже глибоко закорінені екзистенціалізм; хоча класичні екзистенційні романи і філософські праці з'являться лише через десятиліття, однак культура вже перейнята передчуттям екзистенційних проблем. Зароджуються сумніви у спроможності розуму як відкривати сутність світу, так і виражати суть самої людини. Можна стверджувати, що вся творчість В. Підмогильного – це спроба збагнути людину. Так, в одному з останніх своїх соловецьких листів він зізнається: «В літературній праці два основних моменти: перший – самому все зрозуміти, відчуті і уявити, що ти хочеш написати. Остаточно освоїтись з людьми, про яких пишеш (...); другий – все це передати

словами, і це найважче і для читача найголовніше. Бо хоч як би змістовно була задумана річ, якщо вона написана погано, то це річ пропадає...» [6].

Одночасно з іншими працює група, яка досліджує матеріал з теорії літератури – поняття про екзистенціалізм. До її складу входять співдоповідачі з визначених питань плану біографії письменника, які у підготовці цього завдання мають використовувати знання, здобуті на уроках зарубіжної літератури (творчість Ж.-П. Сартра та А. Камю). Завдання цієї групи – довести, що твори В. Підмогильного мають екзистенційний характер.

Так, основною категорією у філософії екзистенціалізму (термін походить від лат. *exsistentia* — існування) є поняття існування, яке ототожнюється з індивідуальним переживанням людини, що є первинним. Людина створює світ, яким хоче його бачити. Зовнішній світ без людини – абсолютне ніщо, людина ж у світі перебуває зі своїм буттям. Закинута у вир ірраціонального, недоступного розумові буття, вона шукає в ньому свою сутність. Ці шукання викликають жах, відчай, відчуття трагедії буття, які й становлять головний зміст особистого життя людини. Суспільство для екзистенціалістів – щось чуже, яке руйнує внутрішній світ індивіда. В поглядах на мистецтво екзистенціалісти наголошують на ірраціональності змісту художніх образів; мистецтво, зрештою, має впливати на почуття. Значну увагу екзистенціалісти приділяли так званому «пафосу смерті», бо вважали, що смерть – центр розумових спрямувань. Екзистенціалізм набув широкого виявлення у Франції напередодні й у роки Другої світової війни, а також після неї.

Найбільш яскраво цей напрям репрезентований творами письменників-філософів Г. Марселя, Ж.-П. Сартра, С. де Бовуар, А. Камю, в американській літературі – Н. Мейлера, Дж. Болдуїна, в англійській – А. Мердока, В. Голдінга, в японській – Кобо Абе. Джерелами екзистенціалізму можна вважати філософські праці німецьких письменників Е.-С. К'єркегора, М. Хайдеггера, К. Ясперса та французьких письменників-філософів Ж.-П. Сартра й А. Камю.

Особистість, її існування і є, з погляду філософії екзистенціалізму, реальністю, основною і відправною точкою осмислення буття. Але життя вважається немислимим поза соціумом та зв'язками з іншими людьми. Екзистенціалістам характерне нетрадиційне тлумачення світу: світ – це хаос, абсурд, що його людський розум прагне подолати, тобто внести в нього лад, логіку, сенс. Екзистенціалізм став своєрідною реакцією на духовну кризу, спричинену війнами і стражданнями. У ситуації безнадійності й душевної розгубленості заклик екзистенціалістів до людської справжності, до почуття людської гідності став джерелом мужності і моральної стійкості. Основна тема екзистенціалізму — людське існування, доля особистості в сучасному світі, віра і невір'я, втрата і знаходження сенсу життя, близька будь-якому художнику, письменнику чи поету. Мета екзистенціалізму – допомогти знайти в людині людину, допомогти відшукати опору і зміст у сучасному суспільстві.

Далі вчитель пропонує учням відповісти на запитання такого характеру:

1. Як розв'язує письменник проблему відчуження людини в суспільстві?
2. Чи може людина пізнати свою сутність?

3. Чи переконливий В. Підмогильний у вирішенні проблеми гідної смерті, сенсу життя.

У своїх відповідях підготовлені учні відзначають, що проблема відчуження у філософії екзистенціалізму впливає із комунікації людей. Цю рису екзистенціалісти вважають притаманною людині завжди, у будь-які часи. Суспільство позбавляє людину індивідуальності і перетворює в середньостатистичну особистість. Людина пручається нівелюванню за допомогою творчості та любові – це ті пориви, що роблять людину людиною. Письменникові випало жити і творити у час, коли нівелювання людини суспільством досягло своєї граничної межі, коли колективізм замінив свободу волі, а партійні гасла втручалися в особистісне життя, змушуючи людину бути не собою, брехати та піддаватися загальному навіюванню навіть талановитих митців. Підмогильний був рідкісним винятком з цього ланцюжка — зарано осягнув цю нігілістичну проповідь «нового світу», збудованого на кістках та братній крові. Тому герої його оповідань – втомлені, ошукані люди, які рано зазнали на собі безглуздість буття, яким байдуже – жити чи вмерти. Вони живуть на межі сил, на межі життя-смерті.

Валер'ян Підмогильний заявив про себе як письменник у вельми ранньому віці. Перша його книжка, власне, книжечка під голосною назвою «Твори. Том 1», позначена на титулі двома роками – 1919 і 1920, а самі оповідання цієї цікавої публікації підписані 1917 і 1918 роками. Письменникові тоді було 17 років. Можна сказати, що серед українських вундеркіндів хіба що Леся Українка могла б перевершити його зрілістю своєї творчості. Тло, на якому стеляться твори Підмогильного – здебільшого місто, і автор має готову його філософію: «сліпий випадок» керує створіннями, що думають, ніби самі творять для себе своє дрібненьке життя. Тема «міста» – наскрізна у творчості Підмогильного. Ще в оповіданні «Старець» він у цілком екзистенційному дусі так характеризував це місце:

«Місто шуміло й хвилювалось, кипіло й реготало. Життя виштовхувало вдень на вулиці його тисячі, десятки тисяч людей, котрі заклопотано бігали, метушились, щось думали, обмірковували, сміялись, плакали, сподівались і, нарешті, помирали,— все це іноді тут же, на вулиці, а здебільшого під залізними дахами кам'яних мурів, що самі ж і утворили собі, аби ховатись на ніч для спочинку й кохання. Тих, що, знесилені і виснажені хворобами і турботами, конали, якнайшвидше забивали в дерев'яний футляр, кидали в землю, а життя вигонило на спорожнене після них місце десятки нових людей, котрих родило кохання під залізними дахами кам'яних мурів.

Ці люди, як і їх батьки, починали сновигати по вулицях міста, забували про те, що волею сліпого випадку родились; не думали про те, що так само помруть, і в шаленій метушні їли, пили, творили культуру, поглибшували науку, будували собі нові мури, кували нові кайдани; жилава ж і костиста рука буття без жалю й радощів шпурляла їх на їхніми ж руками зроблене каміння, проти них повертала їхню ж науку, здобутками їхньої ж культури виснажувала їх, а вони все так само заклопотано бігали по вулицях міста, сміялись, плакали, сподівались і покійно, врешті, йшли на страту» («Старець»).

Мотив метушливого життя, випадкового і безглузлого, найдужче відбивається в оповіданнях В. Підмогильного, високо оцінених на самому початку його ровесниками та вчителями. Цей мотив та його тлумачення за

змістом випереджає пізніших французьких екзистенціалістів, зокрема Сартра з його темою відчуження, збайдужілості, відсторонення. Пояснюючи цей мотив, С. Єфремов у 1919 р. писав: «Провадиться напр., боротьба на смерть, і цікаво, чому люди до тієї боротьби встряли: один тому, що хотів здобути собі пістоля, другий, бо був розчарований щодо життя і сам не знав, чому «він пристав до гайдамаків, а не червоноармійців» («Гайдамака»). Підлітки випадком, з нудьги, з хвилиної жадоби паруються, не почувуючи ні любові, ані пошани, й так само байдуже розбігаються; майже діти затирають старанно сліди свого випадкового зближення і «ранком він щиро молився в церкві, щоб аборт пройшов якнайліпше» («Добрий бог»). А взагалі – сіре, нудне, безбарвне і беззмістовне, непотрібне животіння, в якому пуття не добереш, чого кому хочеться і навіщо («В епідемічному бараці»). Усе сходить тут на якесь рослинне нищіння, де нема чогось цікавого, яскравого, вищого, за що варто було б змагатися: не жаль його і непотрібне воно» [2; 662].

Безглузде життя обертається і безглуздям смерті. В оповідання «Добрий бог» юнак збирається себе стратити.

«– Прощай, життя! – промовив він. Але це вийшло неприродно і неправдиво. З чим тут прощатись? Віктор плюнув і пішов далі».

Другий юнак («Гайдамака»), поставлений перед лице смерті, міркує: «Прожив би ще десять років, прочитав би ще з п'ятдесят книжок, переночував би ще з десятьма жінками... отже, я усе це знаю, все куштував, не варто жаліти».

За часів В. Підмогильного смерть була таким же розповсюдженим явищем, такою буденністю, як зараз реклама. Люди звикли до вбивств, до необхідності проливати кров. їм кричали про це більшовицькі гасла, до цього закликали пролетарські вожді. Не було мабуть, жодної хати, яку б обминула смерть. Вона прозирала з усіх куточок, волала з плакатів, жадала нових жертв. С. Єфремов пояснює таке тяжіння до феномена смерті філософією доби: «Апофеоз смерті... Разом з гімнами до «теплої, ласкавої й таємничої» ночі, що родить казки, «коли співає земля, коли прокидаються зорі... коли все тихо навкруги, коли всі сплять» («На селі») – цей дивний апофеоз становить одну з найоригінальніших рис у творчості Підмогильного, з неї виростають у нього такі епічні постаті, як, наприклад, герой оповідання «Іван Босий». Думаю, що нічого неприродного в цьому немає саме в наш час, коли смерть і речей, і людей заливає все навкруги і привчила нашого сучасника дивитися сміливо їй у вічі і, може, навіть кликати її, шукати всюди її проявів. Од щоденного кличу втомленої людини «*beati mortui*» до смеркової філософії такого Шпенглера – все повно думки про вмирання, захід, смеркання, втому. З цього погляду, наперекір думкам критики, Підмогильний чи не найсучасніший з усіх наших молодих письменників. Найсучасніший він не зовнішніми, скажу так, способами, а своєю психікою. Він зовсім не песиміст і його філософія анітрохи не нагадує цвинтарного квиління розчарованих «зайвих людей», гамлетизованих «паралітиків з блискучими, мовляла Леся Українка, очима». Захід, ніч, смерть – у нього не тільки неминучість понура, а щось бажане, ясне

й блискуче. Та й завдання його не висновки, а шлях до них, психіка сучасної людини, як вона є» [2; 664-665].

Учитель має підвести учнів до самостійного висновку: В. Підмогильний ставить людину в ті самі пограничні ситуації, які згодом стануть предметом дослідження екзистенціалістів.

Далі учні самостійно визначають місце В. Підмогильного в історії української літератури за допомогою запитань приблизно такого характеру:

– Як події, що відбувалися в суспільстві, вплинули на становлення світогляду і творчої особистості письменника?

– Чому В. Підмогильний входив саме до літературного об'єднання «Ланка»?

– Як ви вважаєте, арешт і знищення письменника – це закономірність чи випадковість? Думку прокоментуйте.

Такі питання активізують здобуті раніше знання учнів, змушують мислити, узагальнювати, зіставляти, тобто шукати шляхом дослідницької діяльності аргументи для відповідей.

Творчість письменника сповнена людськості, розгубленості душі в змаганні з машиною смертоносного часу. В. Підмогильний сам здійснив таку ж подорож, в пошуку свого «я» розкривши нові грані свідомості на сторінках творів. Його роман «Місто», який стане предметом розгляду на наступних уроках, – одна із знакових книг ХХ століття. Це розповідь про долю юнака в тенетах великого полісу, по суті живого хижого організму, що висмоктує совість людини. Роман можна порівнювати з найкращими зразками літератури подібного змісту. Він близький геніальним прозаїкам і водночас своєрідний, яким і має бути справжнє мистецтво. Злочин, який робить місто з людиною, нагадує Достоевського з його живим і зловісно сірим Петербургом і Мопассана з темою морального виродження в «Милому другові». Разом із цим — це драма людини української сільської природи з її темною підсвідомістю, що роз'їдає серцевину особистості.

Завершити урок можна декламуванням рядків поета Придніпров'я А. Шкляра, присвячених пам'яті В. Підмогильного:

В полярну світлу ніч – імла над Соловками,
і, як там не дивись, не видко у майбутть...
Лиш постаті якісь плетуться під зірками —
то сотні чистих дуги свої хрести несуть.
Край крижаних питань, де навіть сні — болючі,
де важко уночі зітхає океан...
І все ж у снах – Чаплі, весна, дніпрові кручі.
Куди це ти біжиш, юначе Валер'ян?
Засвітиться якась миттєвість неповторна:
кленовий лист упав на січеславський брук...
Вдень і вночі риплять важкі червоні жорна,
й трагічний олівець сам вислизає з рук.
Про що напишеш там, у закутку барака,
де вітер дранку рве із даху потайком?
Ще владарює ніч, але якийсь служака
за декілька хвилин волатиме «Підйо-ом!..»

І щось там промовля невіглас в портупеї —
про шал пташиних зграй, про передчасний сніг...
Ковтнула безліч днів жаклива одісея,
годинник загубивсь на зламі двох доріг.
Кривавиться зоря, і солдафонство п'яне
тирана прославля, блаженський свій статут...
Ще є ковток води, є аркуш, Валер'яне,
і слово — вічний птах — розірве сотні пут. [10]

Даючи домашнє завдання — підготуватися до диспуту за романом В. Підмогильного «Місто», вчитель пропонує учням занотувати слова Ж.-П. Сартра з уславленої лекції «Екзистенціалізм — це гуманізм» (1946): «Людина — то передовсім проект, який переживається суб'єктивно, а не мох, не пліснява і не цвітна капуста... Насамперед екзистенціалізм віддає у володіння кожній людині її буття і покладає на неї повну відповідальність за існування... Екзистенціаліст ніколи не розглядає людину як мету, бо людина завжди незавершена. І ми не повинні думати, що є якесь людство, котрому можна поклонитися... Такий гуманізм нам не потрібен. Але гуманізм можна розуміти і в іншому сенсі... ми нагадуємо людині, що немає іншого законодавства, окрім неї самої, в закину-тості вона вирішуватиме свою долю; ...ми показуємо, що реалізувати себе по-людському людина може не шляхом занурення у саму себе, але в пошуковій мети назовні, і нею може бути звільнення чи ще якесь конкретне самоздійснення» [7; 461].

Вивчити особистість письменника — означає дослідити його покоління й епоху, в яку він жив і творив, побачити в особі митця типові й індивідуальні в їх діалектичних взаємозв'язках і взаємозумовленостях. Отже, організація дослідницької діяльності учнів під час вивчення життєвого і творчого шляху письменника сприяє розвитку інтересу учнів до подальшого вивчення творів письменника, а також творчого потенціалу, індивідуальних творчих здібностей старшокласників, спонукає їх до екзистенційного осмислення власного місця в цьому світі.

Література

1. Безуглий М. Спадщина Валер'яна Підмогильного // Прапор юності. — 1967. — 19 березня.
2. Єфремов С. Історія українського письменства. — К: Ретіпа, 1995. — С. 661-666. .
3. Мовчан Р. Валер'ян Підмогильний // Письменники Рад. України. — К., 1989.
4. Мороз-Стрілець Т. Незабутній Валер'ян // Літературне Придніпров'я. — 2000. — Жовтень.
5. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Навчальний посібник / За заг. ред. С.П. Бондар. — Рівне, 2003. — 200 с.
6. Підмогильний В. Листи з Соловків // Вітчизна. — 1988. — № 2. — С. 103.
7. Сартр Жан Поль. Нудота. Мур. Слова / Перекл. З французької В. Борсука та О. Жупанського; Післямова Н. Білоцерківець. — К.: Основи, 1993. — 464 с.
8. Смолич Ю. Твори: У 8 т. — К, 1986. — Т. 7. — С. 600.
9. Токмань Г. Екзистенційно-діалогічні особливості вивчення біографії та стилю письменника // Дивослово. — 2004. — № 5. — С. 8.
10. Шкляр А. На зламі доріг (пам'яті В. Підмогильного) // Літературне Придніпров'я. — 2001. — № 2 (5).
11. Юноша В. Поет чарів ночі // Вир революції. — Катеринослав, 1921. — С. 93.
12. Бир://готапсбик.пагос1.ги